

Г.А. Бегимова, Ө.Қ. Абдиров*Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан
E-mail: gukjik_76@mail.ru, orken1996@mail.ru*

Қазақ тіліндегі «бай-кедей» тақырыбындағы мақал-мәтелдердегі бинарлық оппозиция

Аңдатпа. Мақалада қазақ қазақ тіліндегі «бай-кедей» тақырыбындағы мақал-мәтелдердің бинарлы оппозициясы қарастырылған және мақалдағы «бай-кедей» ұғымының мәні мен қарсылық деңгейін анықтауды мақсат етеді. Дәл осы тақырыптағы осыған дейін зерттеулер түсіндіру деңгейінде болса, мұнда мағыналық қарсылық деңгейін бағалауға ұмтылыс жасалады. Мақалада теориялық тұжырымдар мен гипотезалар, паремиялардың уәждемесіне байланысты классификациялар секілді тұрақты ұғымдардан бөлек, кей сөздердің этимологиясынан да хабар беріледі. Қазіргі кезеңде лингвофольклорлық зерттеулерді жүргізу арқылы текстологиялық мәселелерді шешу этнолингвистика үшін өте өзекті. Зерттеу барысында лингвофольклорлық бірлікті салыстырмалы және сипаттамалы-тарихи, анализ және синтез, індетте зерттеу әдіс-тәсілдері қолданылған. Паремия ішіндегі жеке бірліктерді қарсы позицияға қойып зерттеу де қарастырылды. Нәтижесінде «бай-кедей» ұғымдарының шығу тегінен бастап, перифериялық нүктелерін анықтай алдық. Зерттеу мен оның нәтижелері этнолингвистика, лексикология, паремиялогия саласына қызығушыларға маңызды болмақ. Зерттеу нәтижесі мен тұжырымдарын прагма-когнитивистикалық зерттеулерде, паремиялық сөздіктерде пайдалануға болады.

Түйін сөздер: мақал-мәтел, бинарлы оппозиция, паремия, этнолингвистика.

DOI: <https://doi.org/10.32523/2616-678X-2023-145-4-8-18>

Кіріспе. Жалпы тіл біліміндегі «қарсылық» түсінігінен алар қазақ тілінің де үлесі баршылық. Себебі қазақ тілінің тілдік әлемінде де бинарлы оппозициядағы тілдік бірліктер өте көп. Соның бірі – «бай-кедей» бинарлы оппозициясы. «Бай мен кедей қарама-қарсы ұғым ба, сатылы түсінік пе?»-деген тексерісті сауал да осы тұстан шығады. Бір нүктеден бақыласақ тек қарсылықты көреміз (қарсы нүктелердің саны да тұрақты емес). Алайда ол нүкте абсолютті қарсылыққа ұшырай ма не ортадағы әлденені де шарпып өтеді ме? Біз гипотетикалық тұрғыда мақал-мәтелдердегі мағына қарсылығының шамасын (яғни «А*Б» арасындағы мағына алшақтығын) өлшеу үшін бірінші мүшесі a_1 , екінші мүшесі $a_2 = a_1 + d$ (қазақ тілінің синтаксистік ережесімен интеграциялап жатқандықтан « $d + a_1$ » деп алмастырып пайдаланамыз) болатын арифметикалық прогрессияға салып көреміз (Мұндағы d - тұрақты сан). Мысалы, Егер $a_1 =$ «бай адам», $d =$ «өте» болса, a_2 неге тең? Шешімі: $a_2 =$ өте + бай адам = өте бай адам болар еді. Прогрессия ережесі мағыналық деңгейде толық орындалуы үшін «адам» сөзі нейтралды ортада яғни «0»-де тұруы қажет. Себебі «Егер $d > 0$

болса, онда арифметикалық прогрессия өспелі, егер $d < 0$ болса, онда кемімелі болады» деген ережені шетке ысыра алмаймыз. Демек, $a_1 =$ «кедей адам», $d =$ «өте» болса, $a_2 =$ өте + кедей адам = өте кедей адам болуы қажет. Біз дәл осы тәсілмен мақал-мәтел ішіндегі мағына қарсылығының дәрежесін нақты айқындаймыз деуден аулақпыз. Себебі ұғымдардың «ядросы» мен «перифериясы» деген ең ұтымды терминдер бізге дейін анықталып қойған. Біздің көксейтініміз: «Мағыналық қарсылық осы секілді жүйеге бағынса, біз шамалай алатын бірізділікке қолжеткізер ме едік?!»-деген ниет. Алайда бұл әзірге жосыққа көне салатын шаруа болмай тұр. Өйткені қазақ тіліндегі ұғымдардың ядро-перифериялық қатынастағы сөздігін көзіміз шамалайды. Осы себепті біз мағыналардың қайшылық деңгейін толық анықтай алмаймыз. Тек долбарлау мен жекелеген сөздердің өзіміз шамалаған қарсылық дәрежесін ғана көрсете аламыз. Материялық шамалардың қарсылық деңгейін өлшеу үшін арнайы өлшем бірліктер бар. Мағынасы да сонымен шамаланады. Ал көп жағдайда абстракт ұғымдарды материялық өлшемге сала алмауымыз да мағыналардың қарсылық дәрежесін анықтауға кедергі келтіреді. Біздің жағдайда тек қолда бар лингвобірліктердің мағыналық күзіретіне сеніп, оларға сатылы тізбек жасай аламыз.

Қарсылықтарды байқау салыстырудың және адамзаттың экзистенциялық әрекеттерінен туған қабілет. Салыстыру арқылы табиғаттың, бізден күшті құбылыстардың сырына үңіле бастадық. Әр күштіден құдай іздеп, оған ұмтылу адамзатқа тән әрекеттердің бірегейі болып кетті. Жазбамыздың барысында аталған мәселеге басқа қырынан келеміз. Біз осынау іздену әрекетіндегі салыстыруды жиі пайдаланып, қарсымыздағы материяларды топ-топқа жіктей бастадық. Заттарды пайдалы-зиянды, жақсы-жаман, үлкен-кіші, т.б. белгілеріне байланысты ғана емес, табиғаттағы заттарға бір бүтін тұтас дүниедегі бір-бірімен байланысты бөлшектер, құбылыстар ретінде күрделірек классификацияларға топтастыру да әрекетімізді күрделендіре түсті. Айта кететін жай, салыстырулар сол кезеңдердегі адам қай деңгейде болса, сол дәрежеде жүзеге асып жатты. Философиядағы (инь-янь, бар-жоқ, ақ-қара, идеализм-материализм т.б.) түсініктер де осы салыстырудың жемісі деп білеміз. Ал лингвистикада осындай сөздер мен мазмұндар қайшылығын бинарлық оппозиция ретінде қарастырып жүрміз.

Зерттеу әдістері. Бұл мақалада мақалдарды бинарлы қатынас тұрғысынан талдау негізгі зерттеу әдісі ретінде алынып отыр. Мақалдың стереотипті және жағдаяттық мазмұны мен ондағы лексикалық бірліктердің мәні, синтаксистік қатынасы жайын тереңірек түсіну үшін, тіпті індетте зерттеу үшін де осы әдістің қажеттілігі туып отыр. Біздіңше, екі ұғымның мазмұн салмағын анықтау мүмкіндігі де қарсы қойғанда пайда болады. Әуелде айтып өткен арифметикалық прогрессия әдісі де осынау қарсылықтың қаншалықты деңгейде екенін анықтаудың болжалды амалы еді. Жалпы дуалды түсініктерді зерделеуге арналған бинарлық оппозиция жолы біз ойлап тапқан әдіс емес-ті. Сонымен қатар маңызды лексикалық бірліктерге тереңірек түсінік беру мақсатында компоненттік талдау да жасалды. Компоненттік талдау жолымен қазақ тілінің түсіндірме сөздіктеріндегі «бай-кедей» концептуалды оппозициясы номинанттарының сөздік дефиницияларын саралау сөздердің базалық бөлігінің семантикалық құрылымын анықтауға мүмкіндік берді. Түсіндірме сөздіктер әлемнің тілдік бейнесінде қалыптасқан ұлтқа тән ерекшелікті көрсетеді, концептінің ядролық негізінің дамуын, өзгерісін анықтайды. Адамның қоршаған ортамен қарым-қатынасында болмыстың заңдылықтарын тану жолындағы алғашқы қадамдары ертеден келе жатқан классификациялардан айқын көрінеді. Архаикалық қоғамды зерттеуші ғалымдардың айтуына қарағанда, алғашқы қауымдық ойлауда дүниені классификациялаудың көптеген түрлері болған. Кейбір ежелгі классификациялар қазіргі логика тұрғысынан бір-біріне ешқандай қатысы жоқ болып көрінетін заттар мен ұғымдарды топтастырып, жүйелеуімен ерекшеленеді. Бір қарағанда жуыспайтын құбылыстар болып көрінеді, ал архаикалық қауымның тарихи дамуы тұрғысынан қарайтын болсақ, бұл классификацияларда жүйелі ойлау іздері сайрап жатыр. Жалпы алғанда бинарлық оппозиция ұғымы қарама-қарсылықты сипаттайтын ұғым. «Қай тараптан, қай призмадан қарағанда?» деген сауалға «жағдаят жауап береді» дер едік. Себебі қауым бойындағы

көзқарас санқырлы және өзгермелі. Бұл жеке біздің емес, бізге дейінгі Әбу Насыр Әл-Фараби секілді ғұламалардың жазбаларында да қарастырылған мәселе: «Олар бірден-бір иегерде бірден-бір қатынаста, бірден-бір уақытта бола алмайтын, осындай екі қарсы жатушылар. Бір-біріне қарсы жататын нәрселердің төрт түрі бар: 1) ара қатысты нәрселер, 2) қарама-қарсы нәрселер, 3) айырылу және иелену, 4) мақұлдау және терістеу. Осылардан қарама-қарсылыққа тоқталсақ, олар екі түрлі болып келеді, бір жағдайда олардың арасында ешқандай орташа жоқ, мысалы жұп және тақ, ал екінші жағдайда – олардың арасында ортақ әлдене бар (Мысалы, ақтық пен қаралықтың, жылылық пен суықтықтың арасын көмес көпір жалғап жатыр). Олардың ортасында аралық (буын) бар, қашан екі қарама-қарсылықтардың біреуі бойындағы қайсыбір иегерге тән болмаса, онда соңғы олардың екеуінен де айырыла алады, осылай, мысалы, су, себебі онда суық пен жылыну қашанда болу міндетті емес, кейбір жағдайларда ол жылы да емес, суық та емес болады және де оған олардың арасындағы орташа бірдеме тән» [1, 201].

Қарсылықты құрылымдардың шығу тарихы Прага лингвистикалық мектеп өкілдерінің жемісі, ол мектеп 1926 жылы Прага үйірмесінде бастау алған мұнда ір орыс және чех лингвистері Н.С.Трубецкой, В.Матезиус, Р.Якобсон, Б.Трнка, Б.Говранек, И.Вахех кейін В.Скаличка, И.Коржинек және т.б. жаңа мектептің бағдарламалық іс-әрекеті атақты тезисте беріліп 1929 жылы жарық көрген. Қазіргі лингвистикада бинарлық оппозиция мәселесі едәуір зерттелген және антонимиямен бір мазмұнда қарастырылады. Дегенмен, мақал-мәтел сияқты түйінді, күрделі құрылымдардың мәселелерін қарастыру үшін бұл салаға қайтадан мойын бұрып отырмыз. Тіл білімінде ғалымдар болымсыздықты «оппозиция» деген түсінікпен байланыстырады. Әлемдік ғылыми ортада алғаш рет осы терминді енгізген ғалым, орыс ғалымы Н.С.Трубецкой болатын. Қазіргі уақытта бинарлық оппозиция «әлемді ұтымды сипаттаудың әмбебап құралы, онда бір мезгілде екі қарама-қарсы ұғымдар қарастырылады, олардың бірі қандай да бір сапаны бекітеді, ал екіншісі – жоққа шығарады» (Мысалы, бай – бай емес) деп түсініледі. Н.С.Трубецкой бір-бірінен айырмашылығы бар, бірін-бірі жоққа шығаруымен бірге ортақ қасиеті барын айтып, үш типті оппозицияны көрсеткен. Олар: привативті (қос мүшелі), градуалды (басқышты, сатылы); эквиолентті (тепе-тең) [2, 7].

А.Я. Гуревичтің айтуынша, бинарлық оппозиция адам санасының категорияларын анықтауға мүмкіндік береді. Мұндай әмбебап ұғымдар бір-бірімен тығыз байланысты және адамдарға қоршаған шындықты қабылдауға көмектесетін «әлем моделін» құрайды [3,7]. Адамдардың санаттары Д.Браунның зерттеулерінің бірінде егжей-тегжейлі зерттелген. Нәтижесінде кез-келген ұлттың өкілдері келесі бинарлы оппозицияларды ажырататыны анықталған: еркек-әйел, қара-ақ, жақсы-жаман [4, 394].

Бинарлық оппозициялық жұптар классификациясын лингвистикалық әдіс-тәсілдер қатарында қолдану тілдік фактілерді логика-философиялық, логика-когнитивтік, логика-мәдениеттанымдық тұрғыдан талдауға жаңаша реңк үстемелеп, лингвистикалық ғылыми талдаудың әдістемесін белгілі дәрежеде жасауға ықпал етеді. Мысалы, тілдік санамыздағы ұғымдарды классификациялау кезінде бинарлы классификацияның жинақтаушы әсері барын байқаймыз.

Ғалым Т.В.Цивьян бинарлық оппозиция ретінде әлемдік ұғымдарды іштей:

1) Кеңістіктің құрылысына байланысты – жоғары-төмен, көк жүзі-қара жер, жер-жер асты әлемі, оң-сол, шығыс-батыс, солтүстік-оңтүстік, т.б.

2) Уақытқа байланысты – күн-түн, жарық-қараңғы, жаз-қыс, көктем-күз, т.б.

3) Түске байланысты – ақ-қара, қызыл-қара, т.б.

4) Табиғат және мәдениет оппозициясы тұрғысынан – дымқыл-күрғақ, шикі-піскен, табиғи-жасанды, т.б.

5) Әлеуметтік категорияға қатысты (жас мөлшерлік, қоғамдық әртүрлі мағынада) – еркек-әйел, үлкен-кіші, жас-кәрі, қыз-ұл, жат-жақын, т.б.

6) Дүние бейнесін айқындауға байланысты киелі-қасиетті-пенделік, бұ дүниелік-бақилық, т.б. деп бірнеше жұпта қарастырған [5, 37]. Осы аталған қатардағы әлеуметтік

категорияға қатысты бинарлық оппозициялар халқымыздың фольклорынан, оның ішінде мақал-мәтелдерден көрініс табады. Мәселен:

Кедей бай болсам дейді,
Бай құдай болсам дейді [БС].

Жоғарыда келтірілген мысал мен мақала кіндігіне айналып отырған «бай-кедей» ұғымдары және оларға қатысты мақалдардың мазмұны біздің назарымызды өзіне бұрып отыр. Себебі нарықтық қоғамда өмір кешіп жатқан біздің халықтың түсінігінде «бай-кедей» ұғымдарының қандай күй кешіп жатқаны түсініксіз. Себебі аталған сөздердің семалық қатпары тым қалың. Нақтырақ айтсақ пайда болуы мен эволюциясы тереңнен бастау алады. Біз аталған ұғымдардың пайда болуы мен олардың таңбалануы мен таңбалық жаңа мағына үстеулері параллельді түрде жүзеге асты деген ойдамыз. Онымен қоса «жоқ, кедей, жарлы» ұғымдарының қарама-қайшылығы ретінде «бар, бай, би, бек» түсініктері әр кезеңдегі мақал-мәтелдерде де бинарлық оппозицияда қолданылды деп білеміз. Сондықтан да «бай-кедей» қайшылығына байланысты мақал-мәтелдерді зерделеуде жоғарыда көрсетілген ғалымдардың классификацияларына сүйеніп, бинарлық оппозиция әдіс-тәсілдерін мейлінше пайдалануға тырысамыз. Сонымен қатар анализ-синтез, сипаттамалы және салыстырмалы-тарихи әдістерді де ішінара қолданамыз. Зерттеудің кіріспе және қорытынды бөліктерінде зерттеудің мақсат-міндеттері мен олардың нәтижесін түсіндіру үшін функционалды лингвистиканың тәсілдері мен терминдері қолданылады.

Әдебиетке шолу. Қазақ мақал-мәтелдеріндегі бай-кедей тақырбын зерделеу ХІХ ғасырдағы Абай Құнанбайұлы шығармашылығынан бастау алды десек те болады. Қазір жалпы жұрттың аузында Абайдың 45 қара сөзі деп айтылып жүрген ғақлияның 29-сөзінде: «Әуелі «Жарлы болсаң, арлы болма» дейді. Ардан кеткен соң, тірі болып жүрген құрысын. Егер онысы жалға жүргеніңде жаныңды қинап еңбекпенен мал тап деген сөз болса, ол - ар кететұғын іс емес. Тыныш жатып, көзін сатып, біреуден тіленбей, жанын қарманып, адал еңбекпен мал іздемек - ол арлы адамның ісі», - деп жарлылық жайлы қазақ мақалын өзінше талдап, баға беруге тырысады [6].

XXI ғасырдың алғашқы ширегіне тән бинарлық ұғымдар жөніндегі талдауларды негізінен шетелдік зерттеулерден көбірек байқайтынымыз жасырын емес. Бірақ ол отандық ғалымдар аталған тақырыпты мүлдем қозғамай жүр деген сөз емес. Тек осы қазақ тіл білімі ауқымында жасалған зерттеулердің әлі де жеткіліксіз екенін аңғартады. Соңғы жылдарда жарық көрген зерттеулердің ішінде Э.Н. Дүнгенбай, Ж.К. Отарбекова, З. Каймаздың авторлығымен жарық көрген «аманат пен қиянат» ұғымдарының оппозициясына концептілік талдау жасаған мақаласына, Б. Сүйерқұл мен А.А. Құрманәлі Чакыроғлуның «бақыт және бақытсыздық» тақырыбындағы қазақ мақал-мәтелдеріне жасалған зерттеуіне тоқталып кетуге болады. Бірінші мақалада тілдік маңызы бар терминдердің концепт тұрғысында зерттелу маңыздылығы тұрғыда айтылған, соның ішінде қазақ ұлтының дүниетанымдық ерекшелігін көрсететін концептілердің бірі «аманат» концептісі тарқатып жазылған. Онымен оппозициялық жұп құрайтын «қиянат» та қоса зерделенген. Авторлар аманат пен қиянат ұғымдарына кеңінен мағыналық талдау жасай келіп, Алматы қаласы, Түрксіб ауданында орналасқан «№83 Гимназия» КММ-да білім алатын 16-18 жас аралығындағы оқушылар арасында ассоциациялық әдіске негізделген әлеуметтік сауалнама жүргізген [7, 147-157]. Зерттеу нәтижесі мен оған жасалған анализге көз жүгірте келе зерттеу қос ұғымдағы мағыналық ядролардың ара жігін анықтауды мақсат тұтқан деп ойлаймыз. Кейінгі зерттеу еңбегінде қазақ тіліндегі «бақыт-бақытсыздық» ұғымдарына байланысты мақал-мәтелдер сараланған. Мақаланың мақсаты қазақ мақал-мәтелдерінде кездесетін «бақыт-бақытсыздық» ұғымдарының арасындағы қарама-қайшылық пен байланысты анықтау [8, 129-132]. Зерттеу паремиялық бірліктер жайында болғандықтан, біз үшін қызықты әрі маңызды болып қала бермек. Әлемдік ғылыми кеңістіктегі аталған тақырыпта қазақ тіл біліміне қатысты зерттеулердің аздығы бізді алаңдатады. Бұл дегеніміз

ұлттық ғылыми контентті жетілдіруге дер кезінде көңіл бөлмесек, уақытқа есе жіберіп аламыз деген сөз.

Талқылау. Тіліміздегі «жоқ» сөзінің жоқ-жітік, кедей ауыс мағынада актив қолданыста екенін білеміз. Бұл қазіргі қазақ тілі тұрғысынан алып қарағанда да сөздік ашуды талап етпейтін деігейдегі түсінікті ұғым. Ал «кедей» сөзі – жарлы, жоқ сөздерінің мәнін актив түрде таңбалап жүрген, кірме сөз:

КЕДЕЙ (пар. гедәй *يادگ*)

1. Жарлы.

2. Қайыршы, тіленші [9].

КЕДЕЙ парсы тіліндегі мағыналары «жарлы», «қайыршы, тіленші». Қазақ тілінде «байларға қарама-қарсы қойылатын әлеуметтік топ өкілдері» ұғымында да қолданылады. Көне түркі тілінде бұл мағынада «шығай» сөзі қолданылған. Көне «шығай» сөзі қолданыстан ығысып, орнына парсы тілінен енген «кедей» сөзі актив қолданысқа ие болды. «Шығай» сөзі қазақ тілінде «шық бермес Шығайбай» тіркесінде ғана сақталған [10].

Кедейлік тек қазақта емес барлық елде кездесетін құбылыс, алайда барлық қоғамдағы бай-бақуаттылардың көзқарасы қазақ байларындай бола қойған жоқ. Қазақ байы бір өзі ауылындағы жарлы-жақыбайларының жағдайын жасап отырған. Кедей болу қай дәуірдегі көзқараста болсын керемет дүние емес. Қазақтың бай, бек, би болуға оң көзқарасы мен оны құрмет тұтқандығын шен беру, ел басқару ісі мен ат қою дәстүріндегі «бек, бай, би» формаларының кісі есімдеріне жалғануынан байқай аламыз. Бір қызығы, дәл осы құбылыс мақал-мәтелге келгенде кері сипат алған. Мақал-мәтелдердегі байлардың образы көбінесе теріс сипатта көрінеді. Олай болуының бір себебі «бар» сөзінен өрбіген «бай, бек, би» сөздерінің универсалдылығында болуы мүмкін.

Барлық азия халықтарының тілінде ұшырасатын осы сөздің этимологиясына алғашқылардың бірі болып тоқталған ғалым А. Н. Самойлович болды. Ол көптеген ескерткіштерді, әртүрлі халықтардың тілін зерттей келе бай (бэй) сөзінің бар ~ бар-вар сөздерінен шығып, содан әрқилы өзгерістерге ұшыраған деп көрсетеді. Өз зерттеуінде чуваш тіліндегі пуйан, монғол және маньчжур тілдеріндегі *bajan*, *bajandur* деген тайпа атауын, *Vajirgu* топонимдерін мысалға келтіріп, аталған сөздердің барлығын этимологиялық тұрғыдан тамырлас деп қарайды. Автор *bay*, *baуan*, *paуan*, *bar* деген сөздердің «бай, ауқатты» деген осы күнгі әлеуметтік ұғымдардың бастапқы мағынасы емес екенін ескертеді. «Значение «богатый» вытеснило более древние значения или возоблагоало над ними в раннюю пору феодализма в языках тюркской системы...» деп жазады ғалым [11, 25-32]. Сонда ғалым біздің қазіргі түсінігіміздегі «бай» деген ұғымның кейін пайда болғандығын меңзеп тұр. Ал алғашқы мәні әдеттегі «жоқ» деген ұғымға бинарлы оппозициядағы «бар» деген мағынаны білдіргендігі. Демек, «бай» сөзінің «бек, би» нұсқалары да осы «бар» деген ұғымнан туындаған. Тілдердің даму, таралу заңдылықтарына сәйкес бұл сөз де санқилы дыбыстық, мағыналық өзгерістерге ұшырағанымен, түпкі семантикалық байланысын сақтап қалған. Оны тіпті тіліміздегі мақал-мәтелдерден де байқаймыз:

Барлық жарастырады,

Жоқтық таластырады [БС].

Барлық-байлық не дегізбес,

Жоқтық не жегізбес [БС].

Алтай тобындағы барлық тілдерде кездесетін «бай» сөзі жайлы кейінгі кезеңдерде ғалымдардың қызығушылығын туғызып, зерттеу нысанына айналдырды. Осы тақырыпты құмық тіліндегі нұсқасымен салыстыра арнайы қарастырған ғалым С.М.Лабазанова: «Таким образом, лексема бай в тюркских языках имеет разветвленную семантическую структуру. Появившись в общеалтайскую эпоху, она сохранилась почти во всех тюркских языках. Многообразие значений постепенно угасает с востока на запад. В азербайджанском и турецком языках данная лексема не представлена, в этих языках значение «богатый»

передается словами *bahalı* и *zengin*. В монгольских языках имеются следующие соответствия тюркскому бай: *bajo*//баян «богатый», «богач», в хазарских диалектах *baju*, баялаг «богатый», в калмыцком байн «богатый», байн күн «богач», байжх «богатеть», байлг «богатство», «достаток», в бурятском баян «богатый», баялиг «богатство». Слово «бай» в разных фонетических вариантах известно во всех тунгусо-манчжурских языках, кроме эвенкского: в ороцком, удэгейском, ульчском, орокском байан «богатый», «богач», нанайском баја «богатый», «богач», в маньчжурском баја «разбогатеть» и бајан «богатый», «богач» [17, с. 29], в эвенкийском бай имеет два значения: 1) богатство, 2) богатый, абаян три: 1) богач, 2) богатство, 3) богатый [9, с. 48,52]»-деген пікір білдіреді [12].

Осы тұста «Қозы Көрпеш-Баян Сұлу» жырынан белгілі фольклорымыздағы «Баян Сұлу» деген атаудағы «баян» сөзі қазақ тілінде «бай» сөзімен бір аяда жұмсала бермейтінін аңғарамыз. «Баян» нұсқасы екіншілік ілкі мағынада алтайлық тілдік топтың ішінде буряттар мен мәнжүрлерде ғана сақталғанын. Тіліміздегі «ханым» деген сөздің орнында ілкі кезеңдерде «бай» сөзінің жұбы баян(*bajo* – бай) қолданылуы мүмкін деп топшылаймыз. Өйткені Түркия түріктерінің тілінде әлі күнге дейін «*baуap*» сөзі «ханым, ару, бике» деген мағыналарда жұмсалады.

Нәтижелер. Халықтың тұрмысы сөзінде, сөзі тұрмысында астасып жатады. Мақал-мәтел сол сөз саптаулардың електен өткен формасы. Адам өмірінде қандай жағдаят көбірек болса, сонан алынған тәжірибе мақалға айналып кете барады. Халықтың сан ғасырлар бойы сана сұрыптауынан өткеріп келген, моральдарының жиынтығы және сол арқылы туындайтын көзқарас та осы мақал мағынасына жасырынады. «Бай» мен «байлық» ұғымына қатысты мақалдардың көбі теріс мағынаға толы. Мысалы, «Ақы – арсыз, Бай – қырсыз.». Мақалда жомарт арсыз ал, бай кісі ұры келетінін меңзейді. Жомарттың «ақы/ахы» деген көнерген нұсқасы қазіргі қолданысымызда кездесе бермейді. Көне жазба ескерткіштеріміздің бірі Игүнекидің «Ақиқат сыйы» атты еңбегінде «Ахы бол саңа сөз дүснәм келмәсүн (Жомарт бол, саған жаман сөз жуымасын) [Ақиқат сыйы, 231], Ахы бол ахылық сені севдүрүр (Жомарт бол, жомарттық сені сүйкімді етеді/сүйдірер) [Ақиқат сыйы, 260] [13, 71]. Мақалдың екінші бөлігіндегі «қырсыз» сөзіне біздің әдеби сөздікте түсіндірме берілмеген. Алайда бауырлас ел, Түркия түріктерінде «ұры» мағынасында актив қолданыста [14]. Мақалдың мағынасы мен лексикалық құрамына қарай ертеректе пайда болған мақал болуы мүмкін деп топшылай аламыз. Қазақ даласындағы ордалар мен хандықтарда хан билігімен қатар билердің билігі де үкімді болғанын жоққа шығара алмаймыз. Ноғай ордасының Едіге би, Оқас би, Ахмет би, Мұса би, Шейх-Мамай би сынды даңқты билеушілері соған дәлел. Бұл тұстағы билердің қызметінен олардың бір аймақтың «қожайыны» екені аңғарылады. Алайда Ноғайлы кезеңінен кейін билікке келген билерді байқамаймыз. Содан бергі билер функциясы қазылық қызметке көбірек ұқсайды. Ноғайлы кезеңінен ХІХ ғасыр аралығындағы мақалдарға келесілерді жатқызамыз: «Бай Құдай ұрарында жортуыл болады, Жарлы Құдай ұрарында қатынын тастайды», нұсқасы – «Биді Құдай ұрарында жортуыл бастайды, Биені Құдай ұрарында құлын тастайды[БС]. Өйткені билердің биліктегі рөлі мен қазылық қызметтегі абыройы ХVІІІ ғасырдың ортасына дейін, нақтырақ айтсақ, Абылай хан тұсына дейін жоғары дәрежеде болды. Одан соң хан ордасындағы мәртебесі төмендеген билерге халық көзқарасы да өзгере бастағандай көрінеді. Жоғарыдағы мақалдардан сол құбылыстың алғашқы белгілерін байқаймыз. Мақалдарды фольклорлық бірлік ретінде алып қарап, шығу тарихын анықтаудың да текстологиялық маңызы бар екенін осындай жағдайда байқаймыз. «Байлық» жайында қаншама пікір болса, «бай» жөнінде де соншама мол көзқарас кездеседі. Біз зерттеуімізде «Бабалар сөзі» көптомдығында жинақталған мақал-мәтелдерді қарастырып отырмыз. Мысалы, «Артық байлық аздырар, Артық күлкі тоздырар.», «Бай мейірінен – күн мейірі.», «Аузы қисық болса да, байдың ұлы сөйлесін.», «Семіз – көркем, Бай – шешен.», «Ескі бай аяншақ келер, Жаңа бай мақтаншақ келер.», «Ескі байдан жұрт қалмас, Жаңа байдан шөп қалмас.», «Көпті қысқан бай болар. «Мал, дүние, байлық – қолдың кірі.», «Жаман бай Құдайдан қорықпайды, ұрыдан қорқады.»

«Базары жақын байымас, Бай бауырын танымас, Сауда досқа қарамас.», «Батыр – аңғырт, Бай – салғырт.» [БС]. Байқағанымыздай, бәрінің мағынасы негативті сипатта. Бұған әсер еткен факторлардың мәні неде екенін қарастырсақ, түрлі факторлар ортаға шығады. Соның бірі қарапайым халықтың немесе әлеуметтік төменгі тап өкілдердің жоғарғы таптағы бай, билерге деген ішкі қыжылы. Отаршыл Ресейдің мұрагеріндей болған КСРО саясаты да байлар мен кедейлер ортасына жік салып, бір ауылды ұйытып отырған байларды ең сорақы образға айналдырып жіберді. Әуел бастан ел аузынан табылып жүрген, кейін келе Ресей саясатының ықпалынан бүлінген би, болыстың қысымынан пайда болған «Бай болып көргенім жоқ, Жарлы болып өлгенім жоқ.», «Байлар ашты тоқ санар, Аш жаманын жоқ санар.», «Ауылдан шыққан күні, Байға қонба, сайға қон.», «Бай пәле болады, Сай пана болады.» секілді мақал-мәтелдер де әлі күнге дейін фольклорлық бірліктеріміздің санын арттырып тұр. Көрсетілген мақалдар XIX ғасырдың айнала шенінде пайда болуы мүмкін деген ойымыз уәжді. Оған дәлел: «Осылар біріне бірі достық ойлай ала ма? Кедей көп болса, ақысы кем болар еді, малдан айырылғандар көбейсе, қыстауы босар еді деп, мен ананы кедей болса екен деп, ол мені кедей болса екен деп, әуелде ішімізбен қас сағындық. Әрі-беріден соң сыртымызға шықты, жауластық, дауластық, партияластық. Осындай қастарға сөзім өтімді болсын және де ештеп мал жиюға күшім жетімді болсын деп, қызметке болыстық, билікке таластық.»-деп кезең көзқарасын бейнелейтін Абай ғақлиясы [15, 175].

Осы қатардан мазмұндық орын алатын «Бай байға құяды, Сай сайға құяды.» деген паремияға XX ғасырдың басындағы қоғам пікірін мысалға салған Ахмет Байтұрсынұлының тікелей қатысы және бар. Демек, Ахмет дәуірінде таптық күрестің толқыны қаттырақ байқалды. Біздің топшылауымызша, «Байлық мұрат емес, Жарлылық ұят емес.», «Кедейдің келді заманы, Құрыды байдың амалы.» деген сияқты мақалдар XIX-XX ғасырларда пайда болған. Тіпті сөздерінің өзі бұл паремиялық бірліктің функциясы мен адресантынан хабар беретіндей көрінеді. Солай десек те, «бай» сөзінің тіліміздегі мағынасы негативті сипатта ғана дамымағанын ұмытпауымыз қажет. Өйткені фольклорымыздағы Байбөрі, Тоқтарбай және тарихымыздағы Қабанбай, Бөгенбай, Наурызбайларға ел қошеметі мен халықтың құрметі әлі де ерек. Тіпті шын аты Ерасыл болған батыр тұлғалы жігітке «Қабанбай» атауын беру де ел құрметінен туған әрекет еді. Алайда мұнан шығатын тағы бір түйткілді ой «бай» сөзінде «титуддық, ерлік, бақуаттылық» және «ер жігіттік» семалары жатыр. Ал оның «би», «бар», «бек» нұсқаларының өзінде де біршама сема сақталған. Бұл жайлы зерттеуші С.Қондыбай: «Бек» сөзі өзінің титуддық мәнін жойып, тек адам есімін жасау дәстүрінің жиі қолданылатын формантына айналды, мысалы, Қазыбек, Нұрбек, Алтынбек сияқты есімдер тізімі – осының куәсі. Қазақта «бек» сөзінің «би» варианты да қолданылып, ол соңғы ғасырларға шейін ру-тайпа көсемдері мен абыздарының атауы, титулы ретінде пайдаланылып келді» – деген пікір білдіреді [17, 172].

Осы пікірлерді жинақтай келе, халық үшін барлықтың, бектіктің, байлықтың тек теріс жағын көру ұтымды шешім болмас еді. Оны біздің ата-бабаларымыз да білсе керек: «Батыр деген – барақ ит, екі қатынның бірі табатын. Би деген – ақсары ат, бүтін елге біреу табатын.»-деп биліктің жәй адамның қолынан келетін шаруа емес екенін аңғартады. Мұнда біз, халықтың билерге бағытталған «Тура биде туған жоқ, Туғанды биде иман жоқ» [БС]. деген критерийін негізге алып отырмыз.

Демек, «бай-кедей» қайшылығын қарастырған кезде «бек, би, бар, баян» деген ұғымдардың да жалпы мағына сферасын толықтыруда үлесі барын ұмытпауымыз қажет екен. Осы тұста әлі күнге дейін «адам қанағатсыздығы» ұғымымен түсіндіріліп келген «Кедей бай болсам дейді, Бай құдай болсам дейді.» паремиясындағы «кедей→бай→құдай» кері иерархиясы жайлы айта кету керек. Біздің ойымызша, мұндағы кедейдің бай болуға ұмтылуы және байдың өз жаратушысына ұмтылуында экзистенциялық сарын бар. Мұндағы бай болу лексемасында тек дүние-мал жинау мен осы кезге дейінгі түсініктегідей «қанағатсыздық» жатқан жоқ. Біздіңше, мұндағы бай болу Алланың «әл-халиқ» қасиетіне(жоқтан бар жасайтын) ұмтылып бардан жаңа бір дүние жасау, «әл-ғаффар»

қасиетіне ұмтылып жарылқау, «әр-раззақ» сипатына еліктеп ризықтандыру. Себебі қазақтың танымындағы байлар ауыл аймағы мен ел-жұртына жайлы, сыйлы бола білген және «бай» сипаты сол қасиеттеріне қарай берілген. Байлықтың рахатын тек өзі көрмей, жаратқанның жіберген ырзығынан айналасына да үлестіріп отырған. Оның бір мысалы:

«Кешегі өткен заманда,
Дін-мұсылман аманда,
Қарақыпшақ Қобыланды,
Атасы мұның Тоқтарбай
Халықтан асқан болды бай.
Байлығында есеп жоқ,
Айдалып бағып жайылды,
Төрт түлік малдың бәрі сай.
Жаз жайлауы Көздікөл
Көздікөлдi жайлаған
Қалың Қыпшақ жағалай.
Тоқтарбайдың дәулеті,
Ішкені мас, жеген тоқ,
Бай-кедейдің көңілі жай.» – деп келетін Қобыланды жырындағы Тоқтарбай [17, 7].

Қазақ даласына социализм идеясымен келіп, қазақ қоғамын аздырған, сауатты байларынан қуғындап-сүргіндеп айырған саясат кейінгі байларға деген әлеуметтің теріс көзқарасын туғызды. Соның паремиялық бірлікте сақталған тағы бір белгісі «Байдың малын байғұс қызғанады» [БС]. мақалынан көрінеді. Ендігі қоғамда қазаққа бай болуға болмайтын секілді, баюды қылмыстай қылып, бай болуға ұмтылу да елді тонаумен бірдей болып көрінді. Ешкім адалынан байи алмайды деген түсінік ортаға шықты. Содан бергі қоғам болып мақалдың әуелгі мағынасынан сырт айнала бастағандаймыз. Соның салдары кейінгі ұрпақ санасынан қылаң беруде. Сондықтан да мұнан былай «бай-кедей» қайшылығында сөз қозғаған тұста, «бар мен жоқ, жарлы мен бай, кісі мен би, халық пен бек» жайлы айтып жатқанымызды ұмытпауымыз керек. Керек жерінде нақтылай түсу де артық емес. Өйткені бұл сөздер мен олардың астарындағы мағыналар бір-бірімен тамырлас.

Қорытынды. Зерттеу нысанына айналып отырған «бай-кедей» сөзі мен мағынасының арасындағы қайшылық бірде тікелей, бірде иерархиялық байланыс түзеді. Өйткені тікелей «дымсыз кедей» және «базарлы бай» арасындағы қатынасты алу келесідей тізбекті береді: «кедей→шаруа→орта дәулетті→бай». Ал, шын мәнінде, қазақтың тарихы мен менталитетінен туындайтын экстралингвистикалық факторлар «бай-кедей» ұғымының айналасындағы мағыналас бірліктерді бір сферада қалуға мәжбүрлейді. Сондықтан да біз «бар мен жоқ» қарсылығы жоғарыдағы аталған күллі түсініктердің ядросында деген ойға тоқтаймыз. Алайда аталған сала мен тақырып аясындағы зерттеу межесі осы деп кесіп айта алмаймыз. Өйткені тіл тірі құбылыс болғандықтан оны жаңаша зертеу үдерістері күтетіні анық. Соған орай келешектегі паремиялогия саласына дендеп еніп, бинарлық оппозиция мен мақалдардың мәнін тексерушілер болса, тақырыпты мұнан әрі дамыта зерттеп, ашықтап көрсетеді деген сенімдеміз.

Әдебиеттер тізімі

1. Әл-Фараби. Таңдамалы трактаттары / Құрастырғандар: Ә.Нысанбаев, Ғ.Құрманғалиева, Ж.Сандыбаев. – Алматы: «Арыс» баспасы, 2009. – 656 бет.
2. Трубецкой Н. С. Классификация оппозиций. / Основы фонологии. Пер. с нем. А.А. Холодовича. - М.: Аспект Пресс, 2000.
3. Гуревич А.Я. Категории средневековой культуры. - М., 1972.
4. Пинкер С. Язык как инстинкт. - М., 2004.

5. Цивьян Т.В. Модель мира и ее лингвистические основы. – М: КомКнига, 2006.
6. Абайдың қара сөздері. Абай әлемі. Ұлы ойшылдың өмірі мен шығармашылығына арналған онлайн-энциклопедия. URL: <https://abaialemi.kz/kz/post/view?id=53> (қаралған күні: 10.04.2023).
7. Дүнгенбай Э.Н., Отарбекова Ж.К., Каймаз З. Аманат пен қиянат концептілері оппозиция ретінде // Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университетінің Хабаршысы. – 2021. - № 2(86).
8. Suiyerkula B., Kurmanali Chakyroglu A. Representation of the concepts “Happiness & Unhappiness” in the Kazakh proverbs and sayings // Procedia - Social and Behavioral Sciences. - 136 (2014). - 129-132 p.
9. Мамырбекова Г. Қазақ тіліндегі араб, парсы сөздерінің түсіндірме сөздігі. – Алматы, 2017. – 658 б.
10. Қазақ тілінің кірме сөздер сөздігі. Құр.: Ш. Құрманбайұлы, С.Исақова, Б.Мизамхан және т.б. - Алматы: «Ұлттық аударма бюросы» қоғамдық қоры, 2019. – 596 б.
11. Самойлович А.Н. «Богатый» и «бедный» в тюркских языках // Известия Академии наук АН СССР. – 1936. – № 4. – С. 25 – 32.
12. Лабазанова С.М. Общеалтайская лексема *бай* в кумыкском языке. Современные проблемы науки и образования. – 2014. – № 2. URL: www.science-education.ru/116-12903 (дата обращения: 10.04.2023).
13. Древнетюркский словарь. Редакторы В.М.Наделяев, Д.М.Насилов, Э.Р.Тенишев, А.М.Щербак. - Л.: «Наука». 1969.
14. Türk dil kurumu sözlükleri. Güncel türkçe sözlük. URL: www.sozluk.gov.tr/ (Accessed: 10.04.2023).
15. Құнанбайұлы А. Өлеңдер, поэмалар, аудармалар, қара сөздер. Г.Бельгер.– Алматы: Мектеп, 2003. - 248 б.
16. Kondybai S. Жауынгерлік рух кітабы. – Алматы: «Нұрлы әлем», 2006. – 240 б.
17. «Қобыланды батыр» жыры / Құр.: Сильченко М.С., Нұрмағамбетова О.Ә. Алматы: Қазақ ССР Ғылым Академиясының баспасы, 1957. – 192 б.

Қысқарту

БС – Бабалар сөзі: жүз томдық. 65-том. Қазақ мақал-мәтелдері. - Астана: «Фолиант», 2010. - 414 б.

References

1. Al-Farabi. Tandamaly traktattary [Selected treatises]. Compiled by: A. Nysanbayev, G. Kurmangalieva, Zh. Sandybayev (Publishing House” Arys”, Almaty, 2009, 656 б.). [in Kazakh]
2. Trubetskoy N. S. Klassifikacija oppozicij [Classification of oppositions], Fundamentals of phonology [Osnovy fonologii]. Transl. from German by A. A. Kholodovich («Aspekt Press», Moscow, 2000). [in Russian]
3. Gurevich A. Ya. Kategorii srednevekovoj kul’ tury [Categories of medieval culture] (Moscow, 1972). [in Russian]
4. Pinker S. Jazyk kak instinkt [Language as an instinct] (Moscow, 2004). [in Russian]
5. Tsivyan T.V. Model’ mira i ee lingvisticheskie osnovy [The world model and its linguistic foundations] («KomKniga», Moscow, 2006). [in Russian]
6. Abaidyn kara sozderi. Abai alemi. Uly ojshyldyn omiri men shygarmashylygyna arналган onlajn-jenciklopedija [Abai’s words of edification. The world of Abay. Online encyclopedia dedicated to the life and work of the great thinker]. Available at: <https://abaialemi.kz/kz/post/view?id=53> (қаралған күні: 10.04.2023). [in Kazakh]
7. Dungenbai E.N., Otarbekova Zh.K., Kaymaz Z. Amanat pen kijanat konceptileri oppozicija retinde [The concepts of trust and abuse as opposition], Kazak ulttyk kyzdar pedagogikalыk universitetinin Habarshysy [Bulletin of the Kazakh National Women’s teacher training University], 2(86) (2021). [in Kazakh]
8. Suiyerkula B., Kurmanali Chakyroglu A. Representation of the concepts “Happiness & Unhappiness” in the Kazakh proverbs and sayings, Procedia - Social and Behavioral Sciences, 136, 129-132 (2014).

9. Mamyrbekova G. Kazak tilindegi arab, parsy sozderinin tusindirme sozdigi [Explanatory Dictionary of Arabic and Persian words in the Kazakh language] (Almaty, 2017, 658 p.). [in Kazakh]
10. Kazak tilinin kirme sozder sozdigi [Dictionary of borrowed words of the Kazakh language]. Compiled by Sh. Kurmanbayuli, S. Isakova, B. Mizamkhan and others (Public fund «National Translation Bureau», Almaty, 2019, 596 p.). [in Kazakh]
11. Samoilovich A.N. «Bogatyj» i «bednyj» v tjurkskih jazykah [“Rich” and “poor” in the Turkic languages], Izvestija Akademii nauk AN SSSR [Proceedings of the Academy of Sciences of the USSR Academy of Sciences], 4, 25 – 32 (1936). [in Russian]
12. Labazanova S.M. Obshhealtajskaja leksema baj v kumykskom jazyke. Sovremennye problemy nauki i obrazovanija [The common Altai lexeme bai in the Kumyk language. Modern problems of science and education], 2 (2014). Available at: www.science-education.ru/116-12903 (Accessed: 10.04.2023). [in Russian]
13. Drevnetjurkskij slovar' [Ancient Turkic Dictionary]. Editors: V.M.Nadelyaev, D.M.Nasilov, E.R.Tenishev, A.M.Shcherbak («Nauka», Leningrad, 1969). [in Russian]
14. Turk dil kurumu sozlukleri. Guncel turkce sozluk [Dictionaries of the Turkish language association. Current Turkish dictionary]. Available at: www.sozluk.gov.tr/ (Accessed: 10.04.2023). [in Turkish]
15. Kunanbayuly A. Olender, pojemalar, audarmalar, kara sozder [Poems, poems, translations, obscenities]. Comp.: G. Belger («Mekterp», Almaty, 2003, 248 p.). [in Kazakh]
16. Kondybai S. Zhauyngerlik ruh kitaby [Book of the fighting spirit] («Nurly alem», Almaty, 2006, 240 p.). [in Kazakh]
17. «Kobylandy batyr» zhyry [The story of “Kobylandy batyr”]. Comp.: Silchenko M. S., Nurmagambetova O. (Publishing House of the Academy of Sciences of the Kazakh SSR, 1957, 192 б.). [in Kazakh]

Abbreviations

BS – Babalar sozi: Zhuz tomdyk [The word of ancestors: one hundred volumes]. Vol. 65. Kazak makal-matelderi [Kazakh proverbs and sayings] («Foliant», Astana, 2010, 414 p.).

Г.А. Бегимова, О.К. Абдиров

Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Астана, Казахстан

Бинарная оппозиция «богатый-бедный» в пословицах и поговорках казахского языка

Аннотация. В статье рассматривается бинарная оппозиция пословиц и поговорок на тему «богатый-бедный» на казахском языке и ставится цель определить значение и уровень сопротивления понятия «богатый-бедный» в пословицах. В то время как предыдущие исследования по этой же теме находятся на уровне интерпретации, здесь делается попытка оценить уровень семантического сопротивления. В статье, помимо таких устойчивых понятий, как теоретические выводы и гипотезы, классификации, связанные с мотивацией паремий, даются сведения и из этимологии некоторых слов. На современном этапе решение текстологических проблем путем проведения лингвофольклорных исследований очень актуально для этнолингвистики. В ходе исследования были использованы методы сравнительный и описательно-исторический, анализа и синтеза, изучения лингвофольклорной единицы. Также было рассмотрено исследование отдельных единиц внутри паремии, помещенных в противоположное положение. В результате мы смогли определить периферийные точки, начиная с происхождения понятий «богатый-бедный». Исследование и его результаты будут важны для тех, кто интересуется этнолингвистикой, лексикологией, паремиологией. Результаты и выводы исследования могут быть использованы в прагмакогнитивных исследованиях, паремических словарях.

Ключевые слова: пословица, бинарная оппозиция, паремия, этнолингвистика.

G.A. Begimova, O.K. Abdirov

L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan

Binary opposition Rich vs. Poor in proverbs and sayings in the Kazakh language

Abstract. The article deals with the binary opposition of proverbs on the topic “Rich and Poor” in the Kazakh language. The research work is aimed at determining the meaning and level of resistance of the concept of “Rich and Poor” in the proverb. Consideration of the paremia from the point of view of binary opposition is the main idea of the research work. We see that thanks to the possibility of the Anthropo-linguistic paradigm, it is possible to freely integrate these fundamental areas. In addition to such stable concepts as theoretical conclusions and hypotheses, classifications related to the motivation of paroemias, the article provides information from the etymology of some words. At the present stage, the solution of textual problems by conducting linguo-folklore studies is very relevant for ethnolinguistics. In the course of the study, methods of comparative and descriptive-historical, analysis and synthesis, and the study of the lingual folklore unit were used. The study of individual units within the paroemia with their placement in opposite positions is also considered. As a result, we were able to determine everything from the origin of the concepts “rich-poor” to semantic reconciliation. The study and its results will be important for researchers in the field of ethnolinguistics, lexicology, paremiology. The results and conclusions of the study can be used in pragmatic cognitive studies, paroemia dictionaries.

Keywords: proverb, binary opposition, paroemia, ethnolinguistics.

Авторлар туралы мәлімет:

Бегимова Г. А. – ф.ғ.к., Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің доценті, Астана, Қазақстан.

Абдилов Ө.К. – «8D02305-Филология» мамандығының 3 курс докторанты, Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Астана, Қазақстан.

Begimova G. A. – Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan.

Abdirov O.K. – PhD student, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Astana, Kazakhstan.